

A young boy with brown hair, wearing a grey knitted sweater and brown corduroy pants, sits on a wooden floor. He is looking out a large, multi-paned window. Outside the window, a schoolyard is visible with many children in blue and green uniforms playing. The scene is bathed in warm, golden light, suggesting late afternoon or early morning.

THUISZITTERS

HET STILLE SCHANDAAL EN DE WEG VOORUIT

Een essay over kinderen die vastlopen in een systeem dat hen niet ziet

Peter Paul J. Doodkorte
Senior Adviseur Sociaal Domein
April 2026
www.verruimdehorizon.com

Inhoudsopgave

THUISZITTERS	1
Inleiding: Achter elk dossier een kind	4
Hoofdstuk 1: De cijfers achter de stilte.....	6
Van officieel naar werkelijk: het gat in de statistieken	6
Een definitiekwestie met grote gevolgen	6
Historische ontwikkeling: een probleem dat groeit	7
Wat de cijfers ons vertellen – en wat niet	7
Hoofdstuk 2: Wie zijn de thuiszitters?	8
Een diverse groep met één gemeenschappelijke noemer	8
Neurodiversiteit: de grootste groep	8
Angststoornissen en schooltrauma.....	9
Het gevaar van etiketteren	9
Oorzaken op systeem-niveau.....	9
Hoofdstuk 3: De mythe van de rechte leerlijn	10
De fictie van groep 1 tot 8	10
Wanneer werd het systeem zo rigide?	10
Een persoonlijke noot: de voortijdig schoolverlater die zijn weg vond.....	11
De minimaatschappij als alternatief	11
Hoofdstuk 4: Het stille schandaal.....	12
Jarenlange beloftes, beperkte resultaten	12
Het falen van passend onderwijs	12
De rol van drang en dwang	13
De kloof tussen beleid en praktijk.....	13
Hoofdstuk 5: Gevolgen – voor kinderen, gezinnen en samenleving	14
De psychische tol voor kinderen	14
Wat het gezin doormaakt	14
De maatschappelijke kosten	15

Kanaries in de kolenmi	15
Hoofdstuk 6: Wat werkt – en wat niet.....	16
Wat niet werkt: de registratiereflex.....	16
Wat niet werkt: kindgerichte oplossingen voor een systeemprobleem	16
Wat niet werkt: drang en dwang	17
Wat wél werkt: vroeg signaleren	17
Wat wél werkt: netwerksamenwerking.....	17
Wat wél werkt: flexibele routes.....	17
Hoofdstuk 7: Eén voor dit kind – naar een nieuw normaal.....	18
Het leidende principe: leerrecht	18
Eén voor dit kind.....	18
Het meester-gezel-model	19
Hybride leren en het onderwijs als netwerk.....	19
Geen kind langer dan drie maanden thuis.....	20
Hoofdstuk 8: De oproep – stop de ronde langs tafels.....	21
Aan bestuurders en schoolleiders.....	21
Aan professionals in onderwijs en zorg.....	21
Aan politici en beleidsmakers	22
Aan gemeenten	22
Wat vandaag kan beginnen	22
Conclusie: Het verhaal is niet af.....	24
Bronnen	26

Inleiding: Achter elk dossier een kind

Het begint altijd met een kind. Een kind met een naam, een gezicht, een lach die je niet snel vergeet. Een kind dat ooit met tegenzin opstond op maandagochtend, maar toch ging. Dat ooit vrienden had op het schoolplein, dat ooit een tekening maakte waar een juf enthousiast over was. En dan – op een gegeven moment - gaat dat kind niet meer.

Soms geleidelijk. Soms abrupt. Soms na een incident, soms na jaren van langzaam wegslijten. En wat er dan gebeurt, is in Nederland zo voorspelbaar geworden dat je er een script van zou kunnen schrijven: de school belt de ouders, de ouders bellen de school, er komt een gesprek, er wordt een handelingsplan gemaakt, er worden doorverwijzingen gedaan, er worden wachtlijsten betreden, er worden vergaderingen belegd, er worden rapporten geschreven. En het kind? Dat zit thuis.

Ik schrijf dit essay niet als buitenstaander. Ik schrijf het als iemand die zelf weet hoe het voelt om niet te passen in de mal die het onderwijs aanbiedt. Ik heb mijn eigen weg gevonden – via omwegen, via mensen die in mij geloofden, via praktijkervaring op plekken die mij meer leerden dan menig klaslokaal. Maar ik beseef ook: niet iedereen heeft die kans. Niet iedereen heeft die mensen. Niet iedereen vindt die weg.

En dat is precies wat mij drijft. Want achter elk dossier op het bureau van een leerplichtambtenaar, achter elke statistiek in een Kamerstuk, achter elke registratie in een schooladministratiesysteem zit een kind. Een kind dat soms al maanden of zelfs jaren thuis zit, dat van zijn slaapkamer zijn wereld is geworden, dat steeds minder durft en steeds minder hoopt. En een gezin dat langzaam uitgeput raakt in de strijd om voor dat kind een plek te vinden.

Op 9 december 2024 presenteerde Oudervereniging Balans het rapport *Thuiszitters Tellen 2024*. De conclusie was vernietigend: minimaal 70.000 kinderen zitten langer dan drie maanden thuis zonder volwaardig onderwijs. Nog eens 280.000 kinderen krijgen wel gedeeltelijk onderwijs, maar niet wat zij werkelijk nodig hebben. Dat zijn in totaal bijna 350.000 kinderen die het systeem loslaat.¹

¹Oudervereniging Balans, *Thuiszitters Tellen 2024*, 9 december 2024. <https://balansdigitaal.nl/info-over/thuiszitters/kennisdossier-over-thuiszitters/samenvatting-rapport-thuiszitters-tellen-2024>

De officiële leerplichttelling spreekt over 19.273 thuiszittende kinderen en jongeren. Dat is niet eens een fractie van de werkelijkheid – het is minder dan één op de acht van de werkelijke aantallen. Het verschil is niet te verklaren door definitieverschillen alleen. Het is de uitkomst van een systeem dat zijn eigen falen stelselmatig onderschat.²

De vraag die centraal staat in dit essay is geen nieuwe. Ze wordt al decennia gesteld, al decennia beantwoord met beleidsplannen en prachtige intenties, en al decennia niet opgelost. Die vraag luidt: waarom slagen wij er als samenleving niet in om elk kind naar school te laten gaan – niet uit dwang, maar omdat school voor elk kind een plek is waar het tot bloei kan komen?

Het antwoord dat ik in dit essay wil geven, is even simpel als ongemakkelijk: omdat we het verkeerde probleem oplossen. We behandelen thuiszitters als een probleem van kinderen en ouders, terwijl het een probleem is van het systeem. We zoeken de oplossing bij het kind, terwijl de oorzaak bij de inrichting van ons onderwijs ligt. We vergaderen over kinderen, terwijl we met kinderen en hun gezinnen zouden moeten samenwerken.

Dit essay bestaat uit acht hoofdstukken. Ik begin bij de feiten - de harde, pijnlijke cijfers die het probleem in omvang zichtbaar maken. Daarna ga ik in op wie deze kinderen zijn, wat hen kenmerkt en wat hen verbindt. Vervolgens kijk ik naar het systeem zelf: de fictie van de rechte leerlijn, de mythe van het gemiddelde kind. Daarna beschrijf ik het politieke en maatschappelijke debat, de gevolgen voor kinderen en gezinnen, en wat er wél werkt. Ik eindig met een concreet alternatief en een oproep.

Dit is geen wetenschappelijk rapport. Dit is een essay - een betoog, geschreven vanuit overtuiging en betrokkenheid. Maar elk argument rust op feiten, elk oordeel op ervaring. Ik hoop dat u dit essay leest als een gesprek. Als een uitnodiging om anders te kijken.

Achter elk dossier zit een kind. Het is tijd dat we dat kind weer in de ogen kijken.

²VOS/ABB, "Oudervereniging Balans telt 70.000 thuiszitters", 10 december 2024. <https://www.vosabb.nl/oudervereniging-balans-telt-70-000-thuiszitters-po-vo/>

Hoofdstuk 1: De cijfers achter de stilte

Van officieel naar werkelijk: het gat in de statistieken

Nederland telt in het schooljaar 2023–2024 officieel 19.273 thuiszittende kinderen en jongeren. Zo staat het in de Tweede Kamerstukken, zo wordt het gerapporteerd, zo wordt het gecommuniceerd. Maar wie het rapport *Thuiszitters Tellen 2024* van Oudervereniging Balans leest, weet dat dit getal slechts het topje van de ijsberg is. Balans telt minimaal 70.000 kinderen die langer dan drie maanden aaneengesloten thuiszitten. En daarboven op: nog eens 280.000 kinderen die weliswaar ingeschreven staan op een school, maar in de praktijk geen volwaardig onderwijs ontvangen.

Dat verschil - factor acht tussen officieel en werkelijk - is niet een kwestie van meet-technische nuances. Het is het gevolg van een definitie die de werkelijkheid stelselmatig verdoezelt. De officiële Leerplichtwet registreert alleen kinderen die onder de leerplicht vallen én die zonder geldige reden meer dan een bepaald aantal uren verzuimen. Kinderen met een vrijstelling van leerplicht (artikel 5 onder a of b), kinderen die wel ingeschreven staan maar feitelijk niet naar school gaan, kinderen die deels thuis en deels op school zijn - zij vallen buiten de telling.

Het gevolg: wie thuiszit na een zorgvuldig opgesteld handelingsplan, wie na een lang traject "vrijgesteld" is van leerplicht, wie op papier ingeschreven staat maar in de praktijk al maanden thuis zit – die telt niet mee. Terwijl het voor deze kinderen, en voor hun ouders, de dagelijkse realiteit is.

Een definitiekwestie met grote gevolgen

De definitie van een "thuiszitter" is in Nederland nooit eenduidig vastgesteld. Scholen, gemeenten, samenwerkingsverbanden en de inspectie hanteren allemaal licht afwijkende definities. Een kind dat vier dagen per week naar een zorginstelling gaat en één dag naar school: thuiszitter of niet? Een kind dat in het kader van een "maatwerkarrangement" twee ochtenden per week onderwijs thuis ontvangt: voldoet dat aan de onderwijsplicht? Een kind met een vrijstelling wegens psychische ongeschiktheid dat al twee jaar geen onderwijs volgt: staat dat ergens geregistreerd?

De antwoorden op deze vragen zijn: het hangt ervan af. Van de gemeente. Van de school. Van de formulering in het handelingsplan. Van de goodwill van de betrokken professionals. En van het doorzettingsvermogen van ouders die weten hoe het systeem werkt - want de ouder die niet weet

welke formulieren ze moet invullen en welke wetten ze kan invoeren, krijgt een andere uitkomst dan de ouder die dat wel weet.

Dit is geen bijzaak. De definitiekwestie bepaalt in hoeverre het probleem politiek urgent wordt gemaakt. Lage officiële cijfers geven beleidsmakers de ruimte om te zeggen dat het "meevalt" of dat er "al veel wordt gedaan". De cijfers van Balans laten zien dat het probleem van een geheel andere orde is dan de officiële statistieken suggereren.³

Historische ontwikkeling: een probleem dat groeit

De Wet passend onderwijs werd ingevoerd op 1 augustus 2014 met als expliciet doel het aantal thuiszitters terug te dringen. Scholen kregen een zorgplicht: zij moesten een passende onderwijsplek bieden aan elke leerling die zich aanmeldde, ook als die leerling extra ondersteuning nodig had. Meer dan tien jaar later is de conclusie onvermijdelijk: het tegendeel is bereikt.⁴

In de jaren na de invoering van passend onderwijs zijn de aantallen thuiszitters niet gedaald, maar gestegen. De wet heeft scholen financiële middelen gegeven voor ondersteuning, maar heeft het systeem niet fundamenteel veranderd. De druk op scholen nam toe, het lerarentekort verergerde, de wachtlijsten in de jeugdzorg explodeerden, en het gevolg was dat kinderen die het meeste nodig hadden, het minste kregen.

Bijzonder verontrustend is de stijging onder kinderen met autisme. Onderzoek van de Vrije Universiteit, uitgevoerd door Theo Bakker, laat zien dat het aandeel thuiszitters met autisme in tien jaar tijd bijna is verdubbeld: van 5,2% naar 9,3% van de uitvallers heeft een autismespectrumstoornis. Dit terwijl juist voor deze groep de behoeften het duidelijkst zijn en de interventies het best zijn onderzocht.⁵

Wat de cijfers ons vertellen – en wat niet

Cijfers hebben de neiging om te abstraheren. Een getal van 70.000 is groot genoeg om serieus genomen te worden, maar klein genoeg om op afstand te houden. Wat de cijfers niet vertellen, is wat er werkelijk gebeurt achter die gesloten voordeur.

Wat de cijfers wél vertellen, is dit: 37% van de ouders van thuiszitters heeft te maken met drang- en dwangmaatregelen vanuit gemeenten of leerplichtambtenaren. Dat wil zeggen: bijna twee op de vijf ouders van een thuiszittend kind wordt bedreigd met juridische sancties, kindbeschermingsmaatregelen of aangifte, niet omdat ze hun kind bewust van school houden, maar omdat het systeem er niet in slaagt een passende plek te bieden. En – misschien het schokkendste getal van allemaal – 1 op de 3 thuiszitters geeft aan soms liever dood te willen zijn.⁶ Dat laatste getal is geen statistiek. Dat is een noodkreet. En die noodkreet vraagt om meer dan een registratiesysteem of een wetswijziging. Die vraagt om fundamentele verandering.

³Praktijkonderwijs.nl, "Thuiszitters tellen 2024", december 2024. <https://www.praktijkonderwijs.nl>

⁴Onderwijsinspectie.nl – Toezicht op samenwerkingsverbanden en thuiszitters. <https://www.onderwijsinspectie.nl>

⁵NVA, "Stijgend aantal thuiszitters laat noodzaak autisme-aanpak zien", 12 december 2024.

<https://www.autisme.nl/2024/12/12/stijgend-aantal-thuiszitters-laait-noodzaak-autisme-aanpak-in-het-onderwijs-zien/>

⁶Balans, samenvatting rapport Thuiszitters Tellen 2024 – drang en dwangcijfers. <https://balansdigitaal.nl/info-over/thuiszitters/kennisdossier-over-thuiszitters/samenvatting-rapport-thuiszitters-tellen-2024>

Hoofdstuk 2: Wie zijn de thuiszitters?

Een diverse groep met één gemeenschappelijke noemer

Er bestaat niet één type thuiszitter. De groep is groter en diverser dan het debat vaak doet vermoeden. Er zijn kinderen met autisme die sensorisch overprikkeld raken in een vol klaslokaal. Er zijn hoogbegaafde leerlingen die zich kapot vervelen en uiteindelijk afhaken. Er zijn kinderen met angststoornissen die de stap naar school letterlijk niet meer kunnen zetten. Er zijn jongeren met ernstige psychische klachten die al jaren op een wachtlijst staan. Er zijn kinderen uit complexe gezinssituaties die thuis zo veel lawaai hebben dat school een onbereikbaar ideaal voelt.

Wat hen verbindt is niet een diagnose of een achtergrond. Wat hen verbindt is dit: het systeem heeft hen niet kunnen bieden wat zij nodig hadden, op het moment dat zij het nodig hadden. De school had niet de middelen, de kennis, de flexibiliteit of de mankracht om deze kinderen een passende plek te geven. En toen er niet meer goed genoeg geschakeld werd, haakten ze af.

Neurodiversiteit: de grootste groep

De grootste groep thuiszitters bestaat uit kinderen met een vorm van neurodiversiteit: autisme, ADHD, dyslexie, dyscalculie, hoogbegaafdheid, of een combinatie van deze kenmerken. Zij denken, voelen en leren op een manier die afwijkt van het gemiddelde – en het onderwijs is gebouwd voor het gemiddelde. Kinderen met autisme zijn daarbinnen de snelst groeiende groep.⁷

Voor een kind met autisme is een doorsnee school een dagelijkse sensorische aanval: het lawaai van de gang, de geur van de kantine, het onvoorspelbare gedrag van klasgenoten, de wisseling van docenten, de onverwachte roosterwijzigingen. Wat voor een gemiddeld kind ruis is, is voor een kind met autisme een constante bron van overprikkeling. En als die overprikkeling niet wordt erkend, niet wordt aangepakt, leidt dit onvermijdelijk tot uitval.

Hoogbegaafdheid is een andere kant van hetzelfde probleem. Een kind dat op zijn achtste het werk van groep zes al lang begrijpt, dat sneller denkt dan de les aankan, dat zijn hoofd vult met vragen waar geen tijd voor is – dat kind leert al snel dat school verveling betekent. En verveling leidt tot

⁷ Peter Paul J. Doodkorte, "Thuiszitters: Tijd voor een flexibele onderwijsroute", 30 juni 2025. <https://www.verruimdehorizon.com>

afhaken, tot gedragsproblemen, tot het etiket "lastig" of "niet gemotiveerd". Tot er een moment komt dat het kind simpelweg ophoudt te gaan.

Angststoornissen en schooltrauma

Een groeiende groep thuiszitters kampt met ernstige angststoornissen. School is voor hen letterlijk een bedreiging geworden – een plek die geassocieerd wordt met falen, met pesten, met afwijzing, met onvermogen. Het brein van deze kinderen heeft school gecategoriseerd als gevaar, en dat is een hardnekkige associatie die niet verdwijnt met een goed gesprek of een nieuw handelingsplan. Achter die angst zit vaak een geschiedenis. Een kind dat jarenlang gepest is. Een kind dat keer op keer van school is gestuurd omdat er geen passend aanbod was. Een kind dat meermalen is "afgewezen" door scholen die zeiden: "Wij kunnen niet bieden wat uw kind nodig heeft." Elke afwijzing is een bevestiging: ik pas er niet bij. En dat schooltrauma – want dat is het woord, trauma - laat diepe sporen na.

Het gevaar van etiketteren

Hier wil ik een kritische noot plaatsen die ik door het hele essay mee zal nemen: het gevaar van etiketteren. Er is een neiging in het systeem om elk kind dat niet functioneert op school te diagnosticeren, te labelen, te categoriseren. Alsof het probleem pas bestaat als het een naam heeft, en alsof een naam automatisch leidt tot een oplossing.

Maar een diagnose is geen hulp. Een diagnose is een beschrijving. En als die beschrijving vervolgens gebruikt wordt om te bepalen hoeveel ondersteuning een kind krijgt - als de aanvraag voor extra geld afhangt van het papier dat een psychiater ondertekent - dan is het systeem zijn doel voorbijgeschoten. Dan is de diagnose geen instrument van begrip geworden, maar een sleutel tot een geldbedrag.

Erger nog: als een kind geen diagnose heeft, of als de diagnose nog niet gesteld is, valt het kind buiten de bekostigingssystemen. De wachtlijsten voor diagnostiek zijn lang – soms jaren. In die tussentijd zit het kind thuis, wacht het gezin, en schuiven de problemen verder op. Het is een circus van bureaucratie waarbij het kind het slachtoffer is.⁸

Ik pleit niet voor het afschaffen van diagnostiek. Ik pleit voor het loslaten van de fictie dat een diagnose de oplossing is. Het kind heeft geen diagnose nodig om recht te hebben op goed onderwijs. Het kind heeft gewoon recht op goed onderwijs. Punt.

Oorzaken op systeemniveau

Naast de individuele kenmerken van thuiszittende kinderen zijn er oorzaken die structureel van aard zijn. Het lerarentekort maakt het onmogelijk om voldoende gedifferentieerd les te geven in heterogene klassen. De groepsgrootte - soms dertig of meer leerlingen per klas - maakt individuele aandacht tot een utopie. De wachtlijsten in de jeugdzorg betekenen dat kinderen die professionele ondersteuning nodig hebben, maanden of jaren moeten wachten voordat die ondersteuning er is. Bovendien is het systeem van passend onderwijs zo ingericht dat scholen weliswaar een zorgplicht hebben, maar ook een financieel belang bij het niet-uitvoeren van die zorgplicht. Extra ondersteuning kost geld, en dat geld is schaars. Samenwerkingsverbanden - de regionale organisaties die het geld voor passend onderwijs beheren – staan voortdurend onder druk om de middelen te verdelen over meer kinderen dan het budget toestaat. Het gevolg is dat elk kind met extra behoeften een financieel risico is geworden. Dat is niet de intentie van de wet, maar het is de uitkomst van de praktijk.

⁸Peter Paul J. Doodkorte, "Thuiszitters: Alle handen aan dek", 6 maart 2024. <https://www.verruimdehorizon.com>

Hoofdstuk 3: De mythe van de rechte leerlijn

De fictie van groep 1 tot 8

Ons onderwijssysteem is gebouwd op een fictie. Die fictie luidt: een kind begint op zijn vierde in groep 1, maakt acht jaar lang een rechte lijn door het basisonderwijs, stroomt dan door naar vmbo, havo of vwo, en vervolgt zijn weg via mbo, hbo of wo. Elke stap is voorgeschreven, elk jaar heeft zijn eigen leerdoelen, elk niveau heeft zijn eigen certificaat. Het is een mooi systeem – voor het kind dat gemiddeld is, gemiddeld leert, gemiddeld rijpt en gemiddeld functioneert.⁹

Maar gemiddelden bestaan niet. Een gemiddeld kind is een statistisch construct, geen levend wezen. In werkelijkheid rijpen kinderen op heel verschillende tijden, op heel verschillende gebieden. Een kind kan op zijn tiende al rekenen als een veertienjarige en op zijn veertiende nog emotioneel zijn als een tienjarige. Een kind kan een beeldend genie zijn en tegelijkertijd moeite hebben met lezen. Een kind kan in de keuken van zijn oma meer leren over chemie dan in een jaar scheikunde.

Ons systeem erkent dit niet. Ons systeem zegt: jij zit in groep 5, dus je doet de lesstof van groep 5. Jij bent vmbo-b, dus jij gaat naar de vmbo-b. Jij hebt een mbo-4-diploma, dus je hebt recht op deze baan. De rechte leerlijn is niet alleen een pedagogische fictie - het is een sociaaleconomisch ordeningsprincipe geworden dat bepaalt waar je terecht komt in de maatschappij.

Wanneer werd het systeem zo rigide?

De vraag is: hoe zijn we hier gekomen? Het Nederlandse onderwijssysteem heeft zijn huidige vorm grotendeels gekregen in de tweede helft van de twintigste eeuw, toen massaonderwijs het antwoord was op de vraag hoe je miljoenen kinderen goed kunt opvoeden. Uniformiteit was efficiënt. Standaardisatie was logistiek noodzakelijk. En het werkte – voor de meerderheid.

Maar de maatschappij is veranderd. De economie vraagt steeds minder om uniformiteit en steeds meer om individualiteit, creativiteit, aanpassingsvermogen. De arbeidsmarkt vraagt om mensen die

⁹Peter Paul J. Doodkorte, "Wie niet in de mal past", 6 januari 2026. <https://www.verruimdehorizon.com>

kunnen samenwerken, problemen oplossen, omgaan met onzekerheid. Dit zijn precies de vaardigheden die je niet leert in een systeem dat je traint om in de pas te lopen.

Tegelijkertijd is onze kennis over hoe kinderen leren enorm toegenomen. We weten nu dat de hersenen zich niet lineair ontwikkelen. We weten dat motivatie de motor is van leren. We weten dat stress het leren blokkeert, dat sociale veiligheid een voorwaarde is voor cognitieve groei, dat spel voor jonge kinderen de primaire leermodaliteit is. En toch bouwen we nog steeds een school die werkt alsof we dit niet weten.

Een persoonlijke noot: de voortijdig schoolverlater die zijn weg vond

Ik was zelf een voortijdig schoolverlater. Ik paste niet in de mal. Ik begreep de stof wel, maar de school begreep mij niet. Ik stelde vragen die niet pasten in de les. Ik verveel me, ik friemelde, ik keek liever uit het raam dan naar het bord. Er was geen professional die zei: "Dit is een kind dat anders leert." Er was wel een rapport dat zei: "Werkt beneden zijn niveau, heeft moeite met concentratie."

Ik verliet de school voordat ik mijn diploma had. En ik vond mijn weg – via Van der Valk, via bakkerij Koopmans, via de praktijk. Via mensen die mij iets gunden, die mij vertrouwen gaven, die mij lieten zien wat ik kon. Dat zijn de meesters in de traditie van het meester-gezel-systeem. Dat zijn de mensen die het verschil maakten.

Ik heb geluk gehad. Ik had de energie, de omgeving en de kansen om te overleven buiten het systeem. Maar hoeveel kinderen hebben dat niet? Hoeveel kinderen blijven hangen in de marge, verlaten de school zonder diploma, zonder netwerk, zonder perspectief? Hoeveel talent gaat verloren omdat het systeem het niet herkende?

De minimaatschappij als alternatief

Er is een concept dat ik de minimaatschappij noem: het kleine netwerk rondom een kind dat soms sneller en effectiever is dan het officiële stelsel. De buurman die timmermansvakken aanleert. De lokale ondernemer die een jongere meeneemt op zijn rondes. De sportcoach die een structuur biedt die school niet kon bieden. De vrijwilligersorganisatie die een kind ontvangt zonder dat het een formulier moet invullen. Dit zijn de plekken waar kinderen soms meer leren dan in vijf jaar op school.

Maar deze minimaatschappij bestaat niet voor elk kind. Ze is ongelijk verdeeld. Ze hangt af van het sociale kapitaal van een gezin, van de buurt waar je woont, van de toevalligheid van wie je kent. Wat ik bepleit, is niet het overlaten van kinderen aan de toevalligheid van hun netwerk. Ik bepleit het institutionaliseren van de minimaatschappij - het formeel erkennen van niet-schoolse leerroutes als volwaardig onderdeel van ons onderwijs.

Dat vraagt om een fundamenteel andere kijk op wat onderwijs is. Niet het overdragen van een vastgesteld pakket kennis in een afgesloten ruimte gedurende een vastgesteld aantal uren per dag. Maar het faciliteren van leren – op de plek, het moment en de manier die werkt voor dit kind.

Hoofdstuk 4: Het stille schandaal

Jarenlange beloftes, beperkte resultaten

In 2016 werd het Thuiszitterspact gesloten: een akkoord tussen de rijksoverheid, de PO-Raad, de VO-raad, de MBO Raad en de VNG. De ambitie was helder: in 2020 zouden er geen kinderen meer langdurig thuis zitten. Dat was tien jaar geleden. En de aantallen zijn sindsdien niet gedaald, maar gestegen. Het pact heeft iets in beweging gebracht - meer bewustwording, meer samenwerking, meer aandacht. Maar het heeft het systeem niet veranderd.¹⁰

Dat is het patroon dat ik keer op keer zie in het onderwijs- en zorgdomein: er komt een probleem in de aandacht, er wordt een akkoord gesloten of een wetsvoorstel ingediend, er wordt extra geld beschikbaar gesteld, er worden mooie woorden gesproken over samenwerking en maatwerk - en een paar jaar later zitten we opnieuw aan tafel met hogere aantallen en de vraag: hoe kan dit?

De reden is fundamenteel: de maatregelen zijn altijd gericht op het kindniveau, terwijl het probleem op systeemniveau zit. We verbeteren de registratie, maar niet de aanpak. We financieren extra begeleiding, maar veranderen niet de schoolstructuur. We geven samenwerkingsverbanden meer bevoegdheden, maar pakken de schotten tussen onderwijs en zorg niet aan. Wij spannen het paard achter de wagen wanneer wij overbelasting accepteren als doorslaggevend argument, in plaats van de vraag te stellen waarom dat paard zo moe is.¹¹

Het falen van passend onderwijs

De Wet passend onderwijs (2014) was bedoeld als het definitieve antwoord op de vraag hoe elk kind een passende onderwijsplek kan krijgen. Het was een ambitieuze wet, met goede intenties. Scholen kregen een zorgplicht. Samenwerkingsverbanden werden opgericht. Extra geld werd beschikbaar gesteld. En alle kinderen zouden voortaan welkom zijn.

De praktijk is anders uitgevallen. Scholen die een kind niet kunnen plaatsen, schuiven het door naar het speciaal onderwijs. Maar ook het speciaal onderwijs heeft wachtlijsten. Samenwerkings-

¹⁰Rijksoverheid, "Extra aanpak thuiszitters", 2022. <https://www.rijksoverheid.nl>

¹¹Peter Paul J. Doodkorte, "Wie spijbelt er eigenlijk?", 16 februari 2019. <https://www.verruimdehorizon.com>

verbanden hanteren criteria die bepalen wie wel en niet in aanmerking komt voor extra ondersteuning. En de communicatie tussen onderwijs, zorg en gemeenten is zo versnipperd dat een gezin met een kind met meervoudige problematiek soms tien of meer instanties heeft waarmee het contact moet onderhouden.

De Onderwijsinspectie houdt toezicht op de samenwerkingsverbanden, maar de inspectie lost individuele situaties niet op. Ze kan constateren dat een samenwerkingsverband onvoldoende presteert, maar dat heeft geen directe gevolgen voor het kind dat al twee jaar thuis zit. Het kind is daarmee een bijproduct geworden van een systeem dat zichzelf in stand houdt door te vergaderen in plaats van te handelen.

De rol van drang en dwang

Een aspect van het thuiszittersdebat dat onvoldoende aandacht krijgt, is de rol van drang en dwang. Bijna 37% van de ouders van thuiszitters heeft te maken gehad met drang- of dwangmaatregelen vanuit de overheid. Dat betekent: dreigingen met aangifte wegens overtreding van de Leerplichtwet, dreigingen met kinderbeschermingsmaatregelen, het opleggen van boetes.

Dit is een perverse situatie. Een ouder die dag en nacht vecht voor een passende plek voor zijn of haar kind, die eindeloos van loket naar loket wordt gestuurd, die ziet hoe zijn kind steeds verder wegzakt – die ouder wordt vervolgens behandeld als een verdachte. Als iemand die zijn kind bewust van school houdt, terwijl hij of zij al jaren probeert het kind naar school te laten gaan.

De leerplichtambtenaar speelt hierin een ambivalente rol. Officieel is de leerplichtambtenaar een handhaver, belast met het toezien op naleving van de Leerplichtwet. Maar steeds meer leerplichtambtenaren proberen ook een bemiddelende en ondersteunende rol te spelen. Het wetsvoorstel Terugdringen Schoolverzuim (aangenomen door de Tweede Kamer in april 2026) beoogt deze preventieve rol te versterken. Of dat lukt in de praktijk, hangt af van hoe scholen en gemeenten dit wetsvoorstel implementeren.¹²

De kloof tussen beleid en praktijk

Op 24 april 2025 had staatssecretaris Mariëlle Paul een gesprek met Oudervereniging Balans over het thuiszittersrapport. Ze erkende de ernst van de situatie. Ze sprak over €24 miljoen beschikbaar voor de aanpak van thuiszitters in de periode 2025–2027, en nog eens €15 miljoen voor ouder- en jeugdsteunpunten. Het zijn bedragen die op het eerste gezicht indrukwekkend klinken.

Maar als je dat afgezet tegen de schaal van het probleem – 70.000 kinderen, 280.000 kinderen die geen volwaardig onderwijs ontvangen – dan is €24 miljoen niet veel meer dan €300 per thuiszittend kind. Minder dan het bedrag dat je kwijt bent aan een paar gesprekken met een orthopedagoog. Het is een signaal dat het kabinet het probleem erkent, maar er niet voor kiest het fundamenteel aan te pakken.

De kloof tussen beleidsambities en de praktijk wordt ook zichtbaar in de parlementaire arena. In de Tweede Kamer worden moties aangenomen, worden vragen gesteld, worden debatten gevoerd. D66 heeft een wetsvoorstel ingediend om het principe van leerrecht in de wet te verankeren – een fundamentele verschuiving van leerplicht als straf naar leerrecht als grondrecht. Dat wetsvoorstel ligt nu bij de Kamer, en het wacht. Intussen zitten de kinderen thuis.

¹²Nieuwsbrief MinOCW, "Wetsvoorstel terugdringen schoolverzuim aangenomen in Tweede Kamer", 7 april 2026. <https://www.nieuwsbrievenminocw.nl/actueel/nieuws/2026/04/16-po--vo/wetsvoorstel-terugdringen-schoolverzuim-aangenomen-in-tweede-kamer>

Hoofdstuk 5: Gevolgen – voor kinderen, gezinnen en samenleving

De psychische tol voor kinderen

Als een kind langdurig thuiszit, zijn de gevolgen niet neutraal. Elk dag thuis is een dag zonder structuur, zonder sociale contacten met leeftijdgenoten, zonder de kleinere en grotere uitdagingen die horen bij opgroeien. Het kind raakt geïsoleerd, verliest geleidelijk de aansluiting met de wereld buiten de voordeur, en zijn of haar zelfvertrouwen holt achteruit. Een derde van de thuiszitters geeft aan soms liever dood te willen zijn. Dat getal staat in het rapport van Balans, maar het verdient meer dan een voetnoot. Het is een noodkreet.

Angst en depressie zijn de meest voorkomende psychische gevolgen van langdurig thuiszitten. De angst die de drempel naar school eerst verhoogde, wordt door het thuiszitten zelf gevoed: hoe langer een kind thuis zit, hoe groter de drempel wordt om terug te gaan. De wereld buiten wordt onveiliger, onbekender, angstaanjagender. En een kind dat al kwetsbaar was, wordt door dit proces nog kwetsbaarder.

Er is ook het fenomeen van schooltrauma - een term die we niet licht moeten gebruiken, maar die accuraat is voor een significante groep thuiszitters. Kinderen die keer op keer zijn afgewezen door scholen, die in een klaslokaal zijn beschaamd, die gepest zijn terwijl volwassenen wegkeken, die jarenlang hebben gehad het gevoel niet goed genoeg te zijn - die kinderen dragen wonden met zich mee die niet vanzelf genezen.

Wat het gezin doormaakt

Ik heb in mijn werk veel ouders van thuiszitters gesproken. En steeds opnieuw treft mij de uitputting in hun ogen. Niet de vermoeidheid van een drukke werkdag, maar een diepe, jarenlange uitputting van het gevecht – het gevecht voor een plek voor hun kind, het gevecht tegen een systeem dat hen niet gelooft, niet helpt, of erger nog: hen behandelt als deel van het probleem. Een moeder schreef mij: "Mijn drie kinderen zitten alle drie thuis. Ze zijn 15, 12 en 8. Ik heb alles geprobeerd. Ik word gek van de 'ja, maars'. Geef me dan een 'ja, en'."

De impact op het werk van ouders is enorm. Een kind dat thuiszit, heeft een ouder nodig die beschikbaar is. Dat betekent minder werken, soms helemaal stoppen met werken. Het betekent

financiële druk, spanning in de relatie, soms echtscheiding. Het betekent ook dat broertjes en zusjes in de schaduw groeien van een situatie die het hele gezin beheerst.

Broertjes en zusjes van thuiszitters zijn een vergeten groep. Zij leven in een huis waar de aandacht voortdurend naar de thuiszitter gaat, waar de sfeer gespannen is, waar ouders uitgeput zijn. Ze leren vroeg dat thuis geen veilige haven is, en ze dragen die last mee naar school, naar vrienden, naar hun eigen leven.

De maatschappelijke kosten

Thuiszitters zijn ook een maatschappelijk-economisch probleem, al vind ik het ongemakkelijk om kinderen in termen van kosten te bespreken. Maar voor degenen die alleen gevoelig zijn voor de kosten-batenrekening: de maatschappelijke kosten van thuiszitters zijn enorm.

Een kind dat langdurig thuiszit, verlaat de school vaker zonder diploma. Een kind zonder diploma heeft minder kansen op de arbeidsmarkt, is vaker afhankelijk van uitkeringen, heeft vaker te maken met psychische zorg, gevangenisstraffen, dakloosheid. De kosten van langdurig thuiszitten worden niet betaald door het ministerie van Onderwijs - ze worden tien, twintig jaar later betaald door het ministerie van Sociale Zaken, door de GGZ, door de gemeentelijke sociale dienst.

Maar de grootste kostenpost is niet financieel. De grootste kostenpost is het verlies van talent, van potentieel, van bijdragen die mensen hadden kunnen leveren als ze eerder de juiste kans hadden gekregen. Een kind dat thuiszit en later zijn weg vindt, verliest jaren. Jaren die hij of zij niet terugkrijgt.

Kanaries in de kolenmijn

Er is een metafoor die ik graag gebruik als ik over thuiszitters praat: kanaries in de kolenmijn. Mijnwerkers namen vroeger kanaries mee in de mijn: als de kanarie dood viel, wisten ze dat er gevaarlijk gas in de lucht zat. De kanarie was een vroeg-waarschuwingssysteem.

Thuiszitters zijn de kanaries van ons onderwijs. Ze signaleren wat er mis is in het systeem. Ze laten zien dat de lucht te dun is, dat de druk te hoog is, dat de ruimte ontbreekt voor wie anders is. En als we op de kanaries reageren door ze harder te dwingen te zingen in plaats van de mijn te ventileren, zijn we niet bezig met oplossen maar met verzwijgen.

De vraag is niet: hoe zorgen we dat deze kinderen weer naar school gaan? De vraag is: waarom kunnen deze kinderen niet naar school gaan? En wat moet er veranderen zodat ze dat wel kunnen – niet uit verplichting, maar omdat school voor hen een plek is geworden waar ze kunnen groeien?

Hoofdstuk 6: Wat werkt – en wat niet

Wat niet werkt: de registratiereflex

Het eerste instinct van beleidsmakers bij een hardnekkig probleem is: meer registreren. Als we maar preciezer weten hoeveel thuiszitters er zijn, waar ze zijn en waarom ze thuiszitten, kunnen we beter handelen. En dat klopt, tot op zekere hoogte. Beter zicht op het probleem is nuttig. Maar registratie is geen oplossing. Het is een voorwaarde voor oplossing. En als de energie en middelen die beschikbaar zijn voor de aanpak van thuiszitters voor een groot deel opgaan aan registratiesystemen, rapportages en monitoringsprocessen, dan is er iets fundamenteel mis met de prioriteiten.

Het wetsvoorstel Terugdringen Schoolverzuim legt scholen nieuwe verplichtingen op om verzuim te registreren – ook geoorloofd verzuim, ook vroeg verzuim, ook categorieën die nu nog niet worden bijgehouden. Dat kan zinvol zijn als het leidt tot eerder ingrijpen. Maar er is een reëel risico dat het leidt tot meer bureaucratie voor scholen die al overbelast zijn, zonder dat het structureel iets verandert voor het kind dat thuiszit. Het Adviescollege toetsing regeldruk heeft een positief advies gegeven over de wet, maar de vraag blijft hoe de wet in de praktijk uitpakt.¹³

Wat niet werkt: kindgerichte oplossingen voor een systeemprobleem

Een van de meest hardnekkige fouten in de aanpak van thuiszitters is het richten van oplossingen op het kind, terwijl het probleem in het systeem zit. We diagnosticeren het kind. We schrijven een handelingsplan voor het kind. We verwijzen het kind door naar zorg. We stellen een trajectbegeleider aan voor het kind. We geven het kind een maatwerkarrangement.

Al deze maatregelen gaan ervan uit dat het kind het probleem is. Dat het kind aangepast moet worden aan het systeem. Dat als we het kind maar goed genoeg diagnosticeren en begeleiden, het uiteindelijk toch zal passen in de mal die het systeem biedt. Maar wat als die mal niet deugt? Wat als het systeem zodanig is ingericht dat het kinderen produceert die er niet in passen?

¹³Tweede Kamer der Staten-Generaal, Wet terugdringen schoolverzuim, 26 maart 2026.

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/kamer_in_het_kort/wet-terugdringen-schoolverzuim

Dan helpt het niet om het kind te veranderen. Dan moet het systeem veranderen.

Wat niet werkt: drang en dwang

Drang en dwang richting ouders - het dreigen met leerplichtmaatregelen, met kindbeschermsinterventies, met sancties - werken niet. Ze leiden niet tot meer kinderen op school. Ze leiden wel tot meer wantrouwen, meer verzuring in de relatie tussen overheid en gezin, meer vechtscheidingen tussen ouders die het niet meer eens kunnen worden over de aanpak. Een gezin dat tien jaar lang heeft gevochten voor een plek voor hun kind, dat structureel niet gehoord is, dat de hoop heeft verloren – dat gezin wordt niet geholpen met een brief van de leerplichtambtenaar.

Wat wél werkt: vroeg signaleren

Hoe eerder een kind wordt gesignaleerd dat dreigt af te haken, hoe groter de kans dat tijdig een passende interventie mogelijk is. Vroeg signaleren betekent: niet wachten tot een kind al weken of maanden thuiszit, maar al reageren op de eerste signalen van verzuim, motivatieverlies, overprikkeling of angst.

Dit vraagt om leerkrachten die kinderen kennen. Niet als naam in een administratiesysteem, maar als persoon. Het vraagt om kleine klassen, om laagdrempelige contactmomenten, om scholen die het durven te zeggen als het niet goed gaat met een kind - ook als ze er zelf niet uitkomen.

Wat wél werkt: netwerksamenwerking

Onderwijs, jeugdzorg, gemeente, huisarts, buurtwerk – al deze instanties zijn betrokken bij het welzijn van een kind. Maar ze werken parallel aan elkaar, met eigen financieringsstromen, eigen registratiesystemen, eigen wettelijke kaders en eigen prioriteiten. Het gezin ervaart dit als een chaos van loketten, van doorverwijzingen, van mensen die "niet van ons zijn". Wat werkt, is wanneer die systemen worden doorbroken. Wanneer er één persoon is die de regie neemt, die alle partijen bij elkaar brengt, die niet verdwijnt als een overlegstructuur ophoudt te bestaan.¹⁴

Er zijn goede voorbeelden van netwerksamenwerking. Gemeenten die succesvol integraal werken, laten zien dat wanneer onderwijs, zorg en sociaal domein daadwerkelijk samenwerken – met gedeelde informatie, gedeeld eigenaarschap en gedeeld budget – de uitkomsten voor kinderen en gezinnen significant beter zijn.

Wat wél werkt: flexibele routes

Er is de afgelopen jaren een aantal interessante pilots en experimenten geweest met flexibele onderwijsroutes. Onderwijs-zorgcombinaties, waarbij kinderen deels in een schoolsetting en deels in een zorgomgeving worden begeleid. Maatwerkarrangementen waarbij een kind twee of drie dagen per week naar school gaat en de rest thuis of elders leert. Onderwijsboerderijen, werkplaatsscholen, huiskamerscholen - kleine, persoonlijke omgevingen die het tegenovergestelde zijn van een doorsneeschool. Deze pilots laten zien dat het kan. Dat er kinderen zijn die via deze routes terugkeren naar onderwijs, naar structuur, naar perspectief.¹⁵

Maar het probleem is dat dit pilots blijven. Experimenten in de marge, gedoogd of gefinancierd via tijdelijke subsidies, kwetsbaar voor bezuinigingen en bestuurswisselingen. Wat nodig is, is het opschalen en structureel financieren van deze routes – niet als uitzondering, maar als regulier onderdeel van het onderwijsaanbod.

¹⁴Peter Paul J. Doodkorte, "Thuiszitters: het stille schandaal waar iedereen omheen vergadert", 7 februari 2026.

<https://www.verruimdehorizon.com>

¹⁵Peter Paul J. Doodkorte, "Thuiszitters: Tijd voor een flexibele onderwijsroute", 30 juni 2025. <https://www.verruimdehorizon.com>

Hoofdstuk 7: Eén voor dit kind – naar een nieuw normaal

Het leidende principe: leerrecht

De Leerplichtwet dateert in zijn kern uit 1969. De naam zegt het al: leerplicht. Het is een wet die kinderen verplicht om onderwijs te volgen, en ouders die dat niet regelen bestraft. Het is een wet die vanuit wantrouwen is gebouwd: het vertrouwen dat als we kinderen niet verplichten naar school te gaan, ze dat niet doen.

Het alternatief is leerrecht. Leerrecht zegt niet: jij moet naar school. Leerrecht zegt: jij hebt recht op goed onderwijs, en de overheid heeft de plicht om dat te garanderen. Dat is een fundamenteel andere redenering. De verantwoordelijkheid verschuift van het kind en de ouder naar het systeem. Het kind hoeft zich niet aan te passen aan het aanbod – het aanbod moet zich aanpassen aan het kind.

D66 heeft een wetsvoorstel ingediend om dit principe in de wet te verankeren. Dat is een belangrijke stap. Maar een wet alléén verandert de werkelijkheid niet. De wet is de ruggengraat; het vlees om die ruggengraat heen moet worden opgebouwd in de praktijk, in scholen, in gemeenten, in samenwerkingsverbanden, in de manier waarop professionals met kinderen en gezinnen omgaan. Leerrecht is niet een juridisch begrip. Het is een mentaliteitsverandering.¹⁶

Eén voor dit kind

Het principe dat ik centraal stel in elk gesprek over thuiszitters is simpel en krachtig: Eén voor dit kind. Één team, één plan, één verantwoordelijke.

In de huidige praktijk heeft een kind met meervoudige problematiek gemakkelijk vijf, tien of meer professionals om zich heen: de intern begeleider van de school, de trajectbegeleider van het samenwerkingsverband, de medewerker van de gemeente, de jeugdhulpverlener, de psycholoog,

de leerplichtambtenaar, de huisarts, de maatschappelijk werker. Elk met hun eigen agenda, hun eigen financieringsstroom, hun eigen rapportageverplichtingen.

Voor een kind is dit verwarrend en ontmoedigend. Voor ouders is het uitputtend. En voor het systeem is het inefficiënt: tien mensen vergaderen over één kind kosten meer dan één persoon die de regie heeft en handelt.

Eén voor dit kind betekent: er is één persoon die het overzicht heeft, die alle partijen bij elkaar roept als dat nodig is, die niet verdwijnt als een project afloopt, die het kind en het gezin kent en vertrouwt. Die persoon is niet een nieuwe functie die moet worden gecreëerd of gefinancierd. Die persoon kan al bestaan - als leerkracht, als intern begeleider, als jeugdhulpverlener, als maatschappelijk werker. Wat nodig is, is dat die persoon de ruimte en het mandaat krijgt om werkelijk regie te voeren.

Het meester-gezel-model

Voor jongeren die vastlopen in het reguliere onderwijs, is het meester-gezel-model een krachtig alternatief. De essentie is simpel: een jongere werkt samen met een vakman of vakvrouw, leert door te doen, in een omgeving die betekenisvol en concreet is. Niet in een klaslokaal, maar in een timmermanswerkplaats, een keuken, een tuin, een zorginstelling, een garage.

Neem Jasper. Jasper is 16 jaar, zit al twee jaar thuis na een periode op het vmbo die eindigde in een crisis. Hij wil niet meer naar school, elke gedachte aan school maakt hem ziek van angst. Maar hij sleutelt graag. Hij kent elk onderdeel van een motor uit zijn hoofd. Een lokale ambachtsman neemt hem aan als stagiair. Hij werkt twee dagen per week. Hij leert. Hij groeit. En langzaam, heel langzaam, begint hij zichzelf weer te zien als iemand die iets kan.

Of neem Sanne. Sanne is 17, heeft een jaar lang ernstige psychische klachten gehad. Ze kan niet terug naar het reguliere vmbo, de prikkels zijn te veel. Maar ze heeft altijd al goed kunnen zorgen voor mensen. Ze gaat een dag per week mee met een zorgorganisatie, helpt bij dagopvang voor ouderen. Ze bloeit op. Ze volgt intussen via afstandsonderwijs haar theorie. Over twee jaar heeft ze haar mbo-niveau-2-diploma.

Dit zijn geen uitzonderingen. Dit zijn kinderen die een kans kregen op de manier die bij hen paste. En die kans maakte het verschil.

Hybride leren en het onderwijs als netwerk

De pandemie heeft ons iets geleerd dat we eigenlijk al wisten maar niet wilden erkennen: leren hoeft niet altijd op school te zijn. Hybride leren – een combinatie van aanwezigheid op school en leren op andere plekken of via andere middelen – is voor veel kinderen effectiever dan vijf volle dagen in een klaslokaal.

Maar hybride leren vraagt om een fundamenteel andere opvatting van wat school is. School is niet een gebouw. School is een gemeenschap van leren. En die gemeenschap kan breder zijn dan de vier muren van een schoolgebouw. Ze kan de bibliotheek omvatten, de sportclub, de werkplaats, de buurtonderneming, de zorginstelling, de boerderij. Onderwijs als netwerk: een web van plekken en mensen die samen het leren faciliteren.

Dit vraagt ook andere financiering. Scholen worden nu betaald per leerling per dag dat die leerling aanwezig is. Een leerling die niet komt, kost de school geld. Dat is een perverse prikkel: het financiële belang van de school is niet het belang van het kind. Als we willen dat scholen flexibeler

worden, moeten we ook de financiering flexibeler maken. Financiering per traject, per leeruitkomst, per gerealiseerde stap – niet per aanwezige dag.

Geen kind langer dan drie maanden thuis

Een concreet en afdwingbaar principe: geen kind langer dan drie maanden thuis zonder een concreet, gedragen plan. Niet een plan dat in een la verdwijnt, maar een levend document met acties, verantwoordelijken en deadlines. Een plan waarvoor iemand tekent. Iemand die er op aangesproken kan worden als het niet lukt. Dit is niet onmogelijk. Dit is een keuze.

Drie maanden is lang genoeg om een kind goed in beeld te krijgen, maar kort genoeg om te voorkomen dat thuiszitten een levensstijl wordt. Drie maanden is een politiek afdwingbare norm, een standaard die meetbaar en controleerbaar is. En drie maanden is voor een kind – voor wie elke dag telt in de ontwikkeling – al veel te lang. Laten we die grens handhaven.

Hoofdstuk 8: De oproep – stop de ronde langs tafels

Aan bestuurders en schoolleiders

Ik richt mij eerst tot de mensen met de meeste directe invloed: schoolleiders, bestuurders van schoolbesturen en samenwerkingsverbanden. U bent degenen die dagelijks beslissingen nemen over de inrichting van uw scholen. U bent degenen die de cultuur bepalen: is uw school een plek die kinderen kan opvangen die anders zijn, of is het een selectiemachine die kinderen doorstuurt als ze niet passen?

Ik vraag u: stop met doorverwijzen. Stop met zeggen dat u niet kunt bieden wat dit kind nodig heeft, voordat u echt alles heeft geprobeerd. Stop met wachten op diagnostiek voordat u actie onderneemt. Stop met vergaderen over kinderen zonder dat er iemand aan tafel zit die het kind en het gezin écht kent.

En begin met vragen: wat heeft dit kind nodig? Niet: wat kan ons systeem bieden? Maar: wat heeft dit kind nodig? Begin bij de vraag, en ga dan op zoek naar het antwoord. U hoeft dat antwoord niet alleen te vinden. U mag samenwerken, u mag hulp vragen, u mag experimenteren. Maar begin bij het kind.

Aan professionals in onderwijs en zorg

Aan leraren, intern begeleiders, jeugdhulpverleners, leerplichtambtenaren, psychologen en al het andere professioneel dat dagelijks met kwetsbare kinderen werkt: uw werk is van enorm belang. U bent het menselijke gezicht van een systeem dat te vaak onmenselijk aanvoelt. U kunt het verschil maken. Maar u kunt dat alleen als u de ruimte krijgt om dat te doen.

Vraag die ruimte. Maak zichtbaar wanneer het systeem u belemmert. Weiger te accepteren dat een kind buiten de boot valt omdat de financiering niet klopt, of omdat het samenwerkingsverband een wachtlijst heeft, of omdat de gemeente het geld heeft overgeheveld. Sla alarm. Escaleer. Zorg dat uw leidinggevenden weten wat er in de praktijk misgaat.

En: werk samen. Niet de samenwerking van het beleefd aanwezig zijn bij een overleg, maar echte samenwerking. Bel de jeugdhulpverlener als er iets verandert bij een kind. Ga op huisbezoek als

een ouder niet meer opneemt. Zorg dat het kind weet: er is iemand die voor mij instaat. Er is iemand die mij niet loslaat.

Aan politici en beleidsmakers

Aan de staatssecretaris, aan de Kamerleden, aan de beleidsmakers op het ministerie: de tijd van beloftes en pacts en taskforces is voorbij. Niet omdat die beloftes niet welgemeend waren, maar omdat ze niet het verschil hebben gemaakt. De aantallen zijn gestegen. De problemen zijn dieper geworden. De gezinnen zijn uitgeputter dan ooit. €24 miljoen over drie jaar is geen oplossing. Het is een gebaar.

Wat nodig is, zijn structurele veranderingen. Ten eerste: verankering van leerrecht in de wet, zodat elk kind - ongeacht diagnose, postcode of schooltype – recht heeft op onderwijs dat bij hem of haar past. Ten tweede: een fundamentele herziening van de bekostiging van passend onderwijs, zodat de financiële prikkels voor scholen in lijn zijn met het belang van kinderen. Ten derde: het ontschotten van de financiering van onderwijs en zorg, zodat een kind dat beide nodig heeft niet valt tussen twee stoelen.

En ten vierde: stop de drang en de dwang richting ouders. Stop met gezinnen bestraffen voor een systeemfalen. Een ouder die vecht voor zijn kind is geen verdachte. Een kind dat niet naar school kan, is geen crimineel. De Leerplichtwet is niet bedoeld als straf voor gezinnen die het systeem heeft gefaald. Behandel hen dienovereenkomstig.¹⁷

Aan gemeenten

Gemeenten hebben een unieke positie in de aanpak van thuiszitters. Ze zijn de plek waar onderwijs, zorg, werk en inkomen samenkomen. Ze kennen de kinderen en de gezinnen. Ze kunnen verbindingen leggen die het Rijk niet kan leggen.

Ik vraag gemeenten: maak van de aanpak van thuiszitters een topprioriteit. Niet als een project naast andere projecten, maar als een bewijs van wat voor gemeente u wilt zijn. Wilt u een gemeente zijn die geen enkel kind loslaat? Dan vraagt dat keuzes - in budget, in inzet, in cultuur.

Investeer in de steunpunten voor ouders en jongeren die het Rijk nu bekostigt. Zorg dat die steunpunten niet alleen informatie verstrekken, maar ook écht begeleiden en bemiddelen. En zorg dat de leerplichtambtenaar niet alleen handhaaft, maar ook verbindt, ondersteunt en beschermt.

Wat vandaag kan beginnen

De veranderingen die ik bepleit, zijn niet allemaal snel te realiseren. Systemen veranderen traag. Culturen veranderen trager. Maar er zijn dingen die vandaag kunnen beginnen.

- Vandaag kan een schoolleider besluiten dat zijn school niet meer doorverwijst zonder een concreet alternatief te hebben geregeld.
- Vandaag kan een leerplichtambtenaar besluiten om een gezin te bellen met de vraag "hoe kan ik helpen?" in plaats van "waarom is uw kind niet op school?".
- Vandaag kan een jeugdhulpverlener besluiten om de intern begeleider van de school te bellen om samen te kijken wat dit kind nodig heeft.
- Vandaag kan een gemeenteraadslid een motie indienen om de aanpak van thuiszitters op de agenda te zetten.
- Vandaag kan een ondernemer besluiten om één jongere die thuiszit aan te nemen als stagiair.

¹⁷Eerste Kamer, Wet terugdringen schoolverzuim (36.663). https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/36663_wet_terugdringen

- Vandaag kan een ouder besluiten om niet meer te wachten op het systeem, maar zelf een netwerk te bouwen rondom zijn kind.

Elk van deze stappen is klein. Samen zijn ze groot. En elk kind dat door zo'n stap wordt bereikt, telt.

Conclusie: Het verhaal is niet af

Ik ben begonnen met een kind. Ik eindig ook met een kind. Want dat is waar het over gaat. Niet over systemen, niet over wetten, niet over budgetten - al die dingen zijn instrumenten, geen doel. Het doel is het kind.

Het kind dat nu thuis zit en niet weet of er ooit een plek voor hem is. Het kind dat zichzelf heeft leren beschouwen als een mislukking omdat een systeem het heeft beschouwd als een probleem. Het kind dat op zijn kamer zit en de wereld kleiner ziet worden, dag na dag, maand na maand.

Dat kind is de voortijdig schoolverlater van vroeger. Ik was dat kind. Ik weet hoe het voelt om niet te passen. Ik weet ook hoe het voelt om toch je weg te vinden – langzaam, met vallen en opstaan, via omwegen die niemand voor jou had gepland. Maar ik had geluk. Ik had mensen om mij heen die in mij geloofden. Ik had toevalligheid aan mijn kant.

Toevalligheid is geen beleid. Wat ik bepleit, is dat we ophouden met vertrouwen op toevalligheid en beginnen met het bouwen van een systeem dat bewust kiest voor elk kind. Niet voor het gemiddelde kind. Niet voor het kind dat past in de mal. Maar voor elk kind – hoe het ook leert, hoe het ook is, wat het ook nodig heeft.

De parallel tussen de thuiszitter van nu en de voortijdig schoolverlater van vroeger is treffend en pijnlijk tegelijk. Want we weten dit al zo lang. We weten dat het systeem niet voor iedereen werkt. We weten dat er kinderen zijn die door de mazen vallen. We weten wat ze nodig hebben. En toch zijn we er nog niet in geslaagd het te doen.

Het stille schandaal is niet alleen dat er 70.000 kinderen thuiszitten. Het stille schandaal is dat we het weten en er toch niet voldoende in veranderen. Dat we vergaderen terwijl kinderen wachten. Dat we rapporten schrijven terwijl gezinnen ten onder gaan. Dat we beloven en niet leveren. Dat moet ophouden.

Leerrecht als grondrecht. Eén voor dit kind. Geen kind langer dan drie maanden thuis zonder een concreet plan. Flexibele routes als nieuw normaal. Onderwijs als netwerk. Het zijn principes die simpel klinken en complex zijn om te realiseren. Maar ze zijn realiseerbaar. Er zijn gemeenten,

scholen en professionals die dit vandaag al doen. De taak is om het op te schalen, te verankeren en te continueren.

Het verhaal van de thuiszitter is niet af. Er zijn kinderen die nu thuis zitten en nog niet weten wat hun verhaal zal worden. Die kinderen verdienen een samenleving die niet opgeeft. Die verdienen mensen die voor hen instaan. Die verdienen een systeem dat zichzelf de vraag durft te stellen: wat doen wij fout, en hoe veranderen we dat?

Die vraag stellen is het begin van alles. En het antwoord bouwen - samen, met al de energie en creativiteit die we hebben - is de morele opgave van iedereen die iets te maken heeft met onderwijs, zorg en het welzijn van kinderen in dit land.

Het verhaal is niet af. Maar het kan een ander verhaal worden. Als we kiezen.

Peter Paul J. Doodkorte
Senior Adviseur Sociaal Domein
www.verruimdehorizon.com
April 2026

Bronnen

De volgende bronnen zijn gebruikt bij het schrijven van dit essay:

1. Oudervereniging Balans, *Thuiszitters Tellen 2024*, 9 december 2024. balansdigitaal.nl
2. VOS/ABB, "Oudervereniging Balans telt 70.000 thuiszitters", 10 december 2024. vosabb.nl
3. Tweede Kamer, debat Wet terugdringen schoolverzuim, 26 maart 2026. tweedekamer.nl
4. Eerste Kamer, Wet terugdringen schoolverzuim (36.663). eerstekamer.nl
5. NVA, "Stijgend aantal thuiszitters laat noodzaak autisme-aanpak zien", 12 december 2024. autisme.nl
6. Peter Paul J. Doodkorte, diverse blogs 2019–2026 op verruimdehorizon.com – waaronder: "Thuiszitters: het stille schandaal" (7 feb 2026), "Wie niet in de mal past" (6 jan 2026), "Flexibele onderwijsroute" (30 jun 2025), "Alle handen aan dek" (6 mrt 2024), "Wie spijbelt er eigenlijk?" (16 feb 2019).
7. Rijksoverheid, extra aanpak thuiszitters 2022. rijksoverheid.nl
8. Onderwijsinspectie, toezicht samenwerkingsverbanden passend onderwijs. onderwijsinspectie.nl
9. Ingrado, wetsvoorstel terugdringen schoolverzuim. ingrado.nl
10. Gespecialiseerd Onderwijs, "Thuiszitters tellen 2024", december 2024. gespecialiseerdonderwijs.nl
11. Nieuwsbrief MinOCW, "Wetsvoorstel terugdringen schoolverzuim aangenomen in Tweede Kamer", 7 april 2026. nieuwsbrievenminocw.nl
12. Ouders & Onderwijs, "70.000 thuiszitters", 2024. oudersenonderwijs.nl
13. Sterkhuis.nl, "Elk kind naar school", 2025. sterkhuis.nl
14. VO-raad, "Balans vraagt aandacht voor thuiszitters", december 2024. vo-raad.nl